

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยให้มีความเจริญก้าวหน้า การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาที่มีความสำคัญระดับหนึ่ง เพราะเป็นการจัดการศึกษาเชื่อมต่อระหว่างการศึกษาขั้นประถมศึกษากับการศึกษาระดับสูง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้ตามความต้องการของตน ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ นอกจากนี้แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 ในช่วงปี 2541-2544 ยังได้ระบุถึงแผนงานหลักที่ 1 คือ การยกระดับการศึกษาพื้นฐาน โดยในข้อที่ 2 กำหนดว่า "ขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวระบบโรงเรียนจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า"

ในอดีต ประเทศไทยมีหลักสูตรระดับชาติ (National Curriculum) ของกระทรวงศึกษาธิการ ครอบคลุมประถมศึกษาและมัธยมศึกษา กำหนดความมุ่งหมาย จุดประสงค์ การเรียน โครงสร้างรายวิชาบังคับ วิชาเลือก คำอธิบายรายวิชา เนื้อหาวิชา แนวทางการใช้สื่อ และหนังสือเรียน อัตรากำลังเรียน แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน เกณฑ์การวัดผล การประเมินผลใช้กับทุกโรงเรียน ทั้งภาครัฐและเอกชน หลักสูตรระดับชาติมักเรียกว่าหลักสูตรแม่บท ซึ่งมีปัญหาที่เป็นการบังคับให้เรียนสิ่งเดียวกันเกินไป ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้เรื่องชุมชนท้องถิ่น จังหวัดตนเอง และไม่สนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียนและท้องถิ่น ปี พ.ศ. 2533 มีโครงการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ มีการใช้หลักการ "การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง สอดคล้องความต้องการและความสนใจของผู้เรียนและท้องถิ่น" ผนวกกับมีวิชาเลือกมาก นอกเหนือจากวิชาบังคับ ระดับประถมศึกษามีวิชาเลือกประมาณ 20% ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีวิชาเลือกประมาณ 40% ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีวิชาเลือกประมาณ 60% จึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีโอกาสพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นในวิชาเลือกเหล่านี้เพิ่มขึ้นได้พร้อมกับวางแนวทางพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพนักเรียนและท้องถิ่นได้หลายวิธี (สงบ ลักษณะ, 2542 : 6)

เมื่อมีการปฏิรูปการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีการกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนประการหนึ่งว่าผู้เรียนต้องมีความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย และแนวการจัดการศึกษา ต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รวมทั้งส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย โดยให้สถานศึกษามีหน้าที่จัดทำสาระหลักสูตรในส่วนที่

เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม

จากแนวดำเนินการข้างต้นจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ท้องถิ่นมีบทบาทในเชิงวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร และการบริหารหลักสูตรทุกระดับให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงในท้องถิ่นของตนสามารถนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนความต้องการของชุมชน/ท้องถิ่น ซึ่งจะมีความหมายทั้งต่อตัวผู้สอน ผู้เรียน และชุมชนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะจะช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงกับสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่แท้จริงในท้องถิ่นของตน

ในภาคอีสานการทอผ้าเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นความสามารถของสมาชิกในครอบครัว เน้นประโยชน์ในการครองชีพและการใช้สอยเป็นสำคัญมีการถ่ายทอดมาเป็นเวลาช้านาน และมีความหลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการทอผ้าด้วยฝ้าย การทอผ้าด้วยไหม การทอแบบมัดหมี่ แบบขิด แบบจก แบบยก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทอผ้าไหมแพรวาล้วนเป็นมรดกสำคัญทางวัฒนธรรมจากอดีต เป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่เปี่ยมด้วยคุณค่าทั้งในด้านรูปแบบทั้งงดงาม วิธีการทอที่ละเอียด ประณีต ซับซ้อน และคุณค่าในด้านวิชาการ ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นมาความสัมพันธ์ และวิถีชีวิตของชุมชนผู้ผลิตและใช้ผ้านั้น ๆ

จากคุณค่าของศิลปะการทอผ้า ทำให้เกิดการศึกษา อนุรักษ์และส่งเสริมสนับสนุนให้สืบทอดศิลปะการทอผ้าแบบพื้นบ้าน เกิดประโยชน์ในการเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน ตามโครงการถือป้ายชีพของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการฝึกอบรมด้านการทอผ้าในทั้งทุกภาคของประเทศไทยให้มีการปรับปรุงวิธีการทอและย้อมสีให้ได้มาตรฐาน และส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม 19 จังหวัดในภาคอีสาน (อำนาจพร สุนทรสมบัติ, 2539 : 2-3)

จากนั้นเป็นต้นมา การทอผ้าได้รับความนิยมอย่างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทอผ้าไหมแพรวาของชาวบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งมีวัฒนธรรม การทอผ้าไหมแพรวาสืบทอดมาเป็นเวลาช้านาน ชุมชนบ้านได้ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ กำลังความคิดในการทอผ้าไหมแพรวาเพื่อส่งเข้าแข่งขัน ณ พระราชตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร ซึ่งจัดให้มีการประกวดผ้าไหมเป็นประจำทุกปี ผู้ชนะการประกวดผ้าไหมแพรวามีโอกาสเข้าเฝ้ารับพระราชทานพระราชวัลจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ณ ลานคำหอม พระราชตำหนักภูพานราชนิเวศน์ โดยการประสานงานของกองทัพอากาศที่ 2 ร่วมกับสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ และผ้าไหมแพรวาที่ชนะการประกวดจะมีราคาสูงมาก

ในปัจจุบัน การทอผ้าไหมแพรวาของชาวบ้านโพน ซึ่งเป็นแหล่งเดียวที่ผลิตผ้าไหมแพรวาในภาคอีสาน เป็นการทอเพื่อเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัวมากกว่าการทอเก็บไว้ใส่เป็นมรดกประจำตระกูลเหมือนในอดีต กลุ่มทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพนได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยเป็นเงินอุดหนุน มีทุนหมุนเวียนประมาณ 100,000 บาท

ผ้าไหมแพรวาทั่วไปจะมีความยาว 1 วา หรือประมาณ 2 เมตรเศษ แต่ละผืนจะต้องใช้เวลาในการทออย่างน้อย 12-15 วัน ราคาจำหน่ายตกผืนละ 2,000-3,000 บาท ซึ่งนับเป็นราคาที่สูงมาก

ชาวบ้านจะทำการทอผ้าไหมแพรวาในบ้านของตนเอง แล้วนำไปขายที่ศูนย์วิจัยจิตรแพรวา หรือศูนย์ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมแพรวา ซึ่งเป็นสถานที่จำหน่ายผ้าแพรวาของกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีร้านค้าจากในเมืองและต่างจังหวัดเดินทางมาซื้อถึงที่ และยังมีนักท่องเที่ยวต่างประเทศแวะเวียนมาชมอย่างต่อเนื่อง (เนงลักษณ์ ศรีบุญจันทร์, 2542 : สัมภาษณ์)

จากคุณค่าและความสำคัญของผ้าแพรวาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องศึกษาความต้องการหลักสูตรท้องถิ่น "การทอผ้าไหมแพรวา" ของชาวบ้านโพธิ์ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับมัธยมศึกษา มีจุดมุ่งหมายให้เยาวชนตระหนักในคุณค่าของศิลปกรรมทอผ้าไหมแพรวา ซึ่งมีอยู่เพียงไม่กี่หมู่บ้านในประเทศไทย และเกิดความภาคภูมิใจในอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาของการทอผ้าไหมแพรวาตามความคิดเห็นของผู้ประกอบอาชีพทอผ้าไหมแพรวาที่บ้านโพธิ์ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามความคิดเห็นของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา
3. เพื่อศึกษาความต้องการหลักสูตรท้องถิ่น "การทอผ้าไหมแพรวา" ในโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ตามความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทั้งหมดเป็น 4 ด้าน คือ ด้านความสอดคล้องกับหลักสูตรระดับชาติ ด้านประโยชน์ต่อผู้เรียนและชุมชน ด้านเนื้อหาการเรียนการสอนและด้านวิธีการสอน

ความสำคัญของการวิจัย

เพื่อไขข้อสงสัยที่ได้จากการศึกษาวิจัยนำไปใช้ส่งเสริมปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโอกาสต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาความต้องการหลักสูตรท้องถิ่น "การทอผ้าไหมแพรวา" ของชุมชนโพธิ์ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นเพียงหมู่บ้านเดียวในภาคอีสานที่ผลิตผ้าไหมแพรวา เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

กลุ่มตัวอย่าง

1 ประชาชนผู้ประกอบอาชีพการทอผ้าไหมแพรวา จำนวน 33 คน ได้จากการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย โดยการจับฉลากจากสมาชิกกลุ่มแม่บ้านจำนวน 63 คน จับฉลากหมายเลขที่ลงทะเบียนเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมแพรวาในบ้านโพะ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ มาเพียง 30 คน

2. บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา จำนวน 30 คน ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ไปยังโรงเรียนจำนวน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนชุมชนบ้านโพะพิทยาคม โรงเรียนหนองแมววิทยา หน่วยงานราชการอำเภอคำม่วงและกลุ่มผู้นำต่าง ๆ ประกอบด้วย

2.1 ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาและผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 6 คน

2.2 ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาและวิชาการงานอาชีพ จำนวน 12 คน

2.3 พัฒนาการอำเภอ จำนวน 1 คน

2.4 ศึกษาธิการอำเภอ จำนวน 1 คน

2.5 ศึกษาพิเศษ จำนวน 2 คน

2.6 ผู้นำหมู่บ้าน เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยกำนันผู้ใหญ่บ้านและกลุ่มผู้นำ

ผู้ทอผ้าไหมแพรวา

จำนวน 8 คน

รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

63 คน

ตัวแปรที่ศึกษา คือ

1. สภาพทั่วไปและปัญหาของการทอผ้าไหมแพรวาตามความคิดเห็นของผู้ประกอบอาชีพทอผ้าไหมแพรวาที่บ้านโพะ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

2. สภาพทั่วไปและปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามความคิดเห็นของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

3. ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่น "การทอผ้าไหมแพรวา" ในโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ตามความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

จำแนกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านความสอดคล้องกับหลักสูตรระดับชาติ ด้านประโยชน์ต่อผู้เรียนและชุมชน ด้านเนื้อหาการเรียนการสอน และด้านวิธีการสอน

นัยสำคัญที่เฉพาะ

ผู้วิจัยขอให้คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1 สภาพทั่วไปและปัญหาของการทอผ้าไหมแพรวา หมายถึง สภาพด้านความรู้ทักษะและประสบการณ์ในการทอผ้าไหมแพรวาให้มีคุณภาพ มีการส่งเสริมและอนุรักษ์การ

ทอผ้าไหมแพรวาและสร้างรายได้ต่อการดำรงชีวิตที่พอเพียงของชาวบ้านโพน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งพิจารณาจากความคิดเห็นของผู้ประกอบอาชีพทอผ้าไหมแพรวา

2. ปัญหาของการทอผ้าไหมแพรวา หมายถึง ข้อขัดข้องต่าง ๆ ที่ทำให้การทอผ้าไหมแพรวาของชาวบ้านโพน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเมื่อพิจารณาจากความคิดเห็นของผู้ประกอบอาชีพทอผ้าไหมแพรวา เช่น ด้านราคาเส้นใยที่นำมาใช้ทอผ้าไหมแพรวามีราคาแพง ด้านขาดความรู้ความชำนาญในการย้อมสี ด้านการใช้ระยะเวลานานในการทอผ้าไหมแพรวา ด้านต้นทุนการทอผ้าไหมแพรวาส่ง ด้านตลาดการจำหน่ายยังไม่แน่นอน และด้านอุปกรณ์การทอผ้าไหมแพรวาไม่เพียงพอต่อจำนวนสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น

3. สภาพทั่วไปของหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง สภาพความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมของหลักสูตรท้องถิ่นที่มีอยู่ตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ ความรู้ความเข้าใจของครูเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นต้น

4. ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง ข้อขัดข้องต่าง ๆ ที่ทำให้ไม่มีหลักสูตรท้องถิ่นหรือหลักสูตรท้องถิ่นไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม หรือหลักสูตรท้องถิ่นจัดขึ้นโดยไม่มีส่วนร่วมจากชุมชน เป็นต้น

5. ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่น "การทอผ้าไหมแพรวา" หมายถึง ความคิดเห็นในระดับสูงมากหรือสูงสุด ของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในท้องถิ่น ซึ่งมีการจัดให้มีหลักสูตรการทอผ้าไหมแพรวาในโรงเรียนมัธยมศึกษาใน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยพิจารณาจาก 4 ด้าน คือ ด้านความสอดคล้องกับหลักสูตรระดับชาติ ด้านประโยชน์ต่อผู้เรียนและชุมชน ด้านเนื้อหาการเรียนการสอน และด้านวิธีการสอน

6. ความต้องการรายละเอียดของหลักสูตร หมายถึง ความคิดเห็นที่เรียงตามลำดับจากสูงไปต่ำของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาซึ่งมีต่อเนื้อหาของหลักสูตร และวิธีสอนเรื่องการทอผ้าไหมแพรวา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในอำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์